

Várallyay Csaba
Gyarmati Béla

ÜDÜLŐERDŐ BERENDEZÉSEK FÁJÁNAK ANYAGVÉDELME

Erdeink több-célú hasznosításában egyre nagyobb jelentősége van az üdülésnek. A testet-lelket felüdítő környezethez hozzá tartoznak azok az építmények, szerkezetek, berendezések, amelyek biztosítják a pihenés, a sport, a használat korszerű feltételeit. Erdeinkben egyre több a különböző rendeltetésű épület, építmény, az esőtől védő tető, a pad, a kerítés, az útjelző oszlop, a kilátó, a híd stb., amelyekben sok faanyag van.

A jelentős értéket képviselő szerkezetek faanyaga azonban aránylag hamar tönk्रे megy, készüljön bár tartósnak ismert, értékes fafajból. Az erdő természetes élettere ugyanis a legtöbb farontó gomba- és rovarfajnak. Az időjárás viszontagságainak kitett-, földdel, vízzel érintkező faanyagoknak viszonylag nagy és gyakran változó nedvességtartalma van, ez elősegíti és fokozza a károsítást, korlátozza a használhatóságot.

A faszerkezetek használati időtartamától függ az építésükkel és a fenntartásukkal járó élő- és holt-munka ráfordítás gazdaságossága. Alapvető érdekünk tehát a károk bekövetkezésének késleltetése, a károsodás mértékének és tova-terjedésének korlátozása, a faanyagok a gomba-, a rovar- és a tűz-károsítás elleni védelme.

A legtágabb értelemben vett — integrált — faanyagvédelem fő irányelvei azonosak a fagazdálkodás általános szempontjaival, a szűkebben értelmezett a következő két alapvető megoldásra épül (amennyiben a gomba- és a rovar-károsítás elleni védelmet emeljük ki):

- a faanyag védelme a légszáragságnál nagyobb-, illetve a változó nedvességtartalomtól;
- a biológiai károsítók ellen hatásos anyagoknak a felületre, illetve a faanyagba való bevitelére, a kémiai védőkezelés.

Bár a két megoldás részben kiegészíti, részben feltételezi egymást (a kémiai védelem módja és eredménye nagymértékben függ a faanyag nedvességtartalmától) a következőkben a kémiai védelem lehetőségeivel, illetve anyagaival foglalkozunk.

A külföldi és a hazai ipar számos olyan vegyületet, anyagot, készítményt kínál, ami hatásos a biológiai károsítók egyes csoportjai ellen. Azt, hogy melyiket és hogyan alkalmazzuk, a célok, a körülmények és a védőszer tulajdonságainak figyelembevételével kell eldönteni.

A kémiai védelemmel szemben támasztott számos követelmény közül a tartós védeltséget és a védőkezelt faanyag használatának veszélytelenségét kell kiemelnünk.

Az építményekben, szerkezetekben felhasznált anyag kémiai védelmének módszerét, és az alkalmazott védőszert alapvetően a faanyagok a szerkezetben elfoglalt helye, illetve feladata határozza meg.

Világszerte fő törekvés — bármelyik iparágban —, hogy a költségek csök-

kenése végett a munkafolyamatok számát és bonyolultságát igyekeznek összevonní, ami az esetek többségében univerzális hatású, több-funkciós anyagokhoz vezet. Ez a törekvés a faanyagvédelem területén is érezhető. Számos gyártó vállalat a károsítások megelőzésére, megszüntetésére, különféle színhatások elérésére, szabadon vagy zárt helyen való felhasználásra „univerzális” készítményt ajánl, mégis általános érvénnyel megállapíthatjuk, hogy a várható károsodás ismeretében, speciális készítmények használatával nagyobb eredmények érhetők el.

A víztaszító hatásuknál fogva nagy jelentőségük van az olajtípusú készítményeknek. A *kőszénkátrányolaj*, mint telítőszer több mint száz éves múltra tekinthet vissza. Talajjal érintkező faanyag védelmére helyi felületkezelésre is alkalmas. A száraz anyag felületét, két-háromszor kell mázolni, vagy ha a faanyag méretei ezt lehetővé teszik, a védendő részt hordóban lévő *kőszénkátrányolajban* kell áztatni. A *kőszénkátrányolaj* felhasználását korlátozza sötét színe, a kezelés után erős szaga és szennyező tulajdonsága, így tehát csak olyan helyen ajánlható, ahol a faanyag emberekkel, ruhával közvetlen érintkezésbe nem kerül.

Az *ásványolaj* nem színezi a faanyagot és szintén víztaszító hatású, önmagában védőhatással nem rendelkezik, de több szerves hatóanyag oldószere.

A világ számos országában jó eredménnyel alkalmazzák az *ásványolajban* 5% részarányban oldott *pentaklórfenolt* vagy *fémnaftenátokat*, *tributilonoxidot* stb. A készítmények előnye, hogy szikkadás után olaj-lakkal a felület lezárható. A vízben oldódó készítmények — szertetlen és szerves sók keverékei — széles körben használhatók. Előnyük, hogy lakkozhatók, vagy olajokkal a kezelést követő kiszáradás után víztaszítóvá tehető a fa felülete.

Közel fél évszázada ismert a *nátriumfluoridon* alapuló készítmények kiváló fungicid és insecticid hatása. A fluor és króm vegyületek a fában 5—7 hét eltelte után olyan komoly komplex vegyületet alkotnak, amelyek vízben kevésbé oldhatók, a fában „fixálódnak”, a króm pedig a fában lévő, vagy azzal érintkező fémek korrózióját is csökkenti.

A német szakirodalom ezeket a keverékeket mint „U sókat” ismeri, amelyeket rendszerint nitrált fenolokkal, vagy krezolokkal is kiegészítenek. A készítményekből 2,5—5,5%-os oldatok készíthetők.

Az oldatok színe rendszerint sárgás-narancsos, a fát hasonlóan enyhén színezik. Hazai ilyen típusú készítmény a *Tetol U*, amely egyaránt alkalmas telítésre és felületkezelésekre. Alkalmas minden szabadban beépített fa kezelésére. A fa felületét nem zárja le, így padok, asztalok esetében célszerű csónaklakkal a felületet víztaszítóvá tenni, ez védi a kioldás ellen, növeli a védelem időtartamát.

Külföldi készítmények közül ismertebbek a *Wolmanit U* — *Reform T* és a *Desowag-Bayer* cég készítménye, a *Basilit ULL*. Az „ULL” jelű készítmények vízben oldhatósága 10%, ami viszonylag kevesebb sóoldatfelvételt tesz szükségessé.

Jól alkalmazhatók szabadban és zárt terekben a réz-króm-bór hatóanyagokon alapuló készítmények is. Hat-nyolc hetes száradási idő után az „U-sók”-hoz hasonlóan nehezen kioldhatók a fából. Hatásos védelmet az előző típushoz képest 2—3-szoros védőszer-mennyiség biztosít. Elsősorban fűrésztés és áztatás jöhet használatánál szóba. Réz vegyületeken alapul a hazai *Tetol RKB*, a külföldi (NSZK) *Wolmanit CB*, *Basilit CFK*, az angol *Cuprinol* és a Skandináviában elterjedt *Boliden K33*, valamint finn változata a *Lahontuo*. A faanyagot zöldes-barnára színezik, a szín néhány hét múlva tompul.

Külön érdemes még megemlíteni az ipari vegyianyagként beszerezhető penta-klórfenolnátrium sóját, amely mint faanyagvédőszer is általánosan ismert.

Vízben oldható a *pentaklórfenolnátrium*, fehér színű, kristályos anyag, kellemetlen szagú. A kezeléskiszáradása után szagát nagy mértékben elveszti. A fából, miután egy komponensű, a víz kimosó hatására egy része kioldódik, tehát használata higiénés okok miatt is csak lakkozással együtt ajánlható.

Sok esetben a védelmen kívül kívánalomként merül fel a színező hatás is, amelyet az ún. féligáteresztő száradó olaj, vagy *műanyag-alapú lazúrok* biztosítanak. Ezek jól tapadnak a természetes, vagy a sóoldatokkal védő faanyag felületén.

A lazúrok kis szárazanyag tartalmú felületkezelő szerek, egyszerű mázolásos eljárással hordhatók fel a fa felületére. Általában kétszeri mázolás szükséges, amikor kb. 120—140 g védőszer kerül 1 m² fafelületre. A szintelen lazúrkészítmények alkalmasak önmagukban matt fafelület védőkezelésére. Amennyiben a fényes felület elérése a cél, mint alapozók a lakkozás előtt, vagy a sóoldatos felületkezelés után, matt hatású felületlezárásként.

Különösen ajánlhatók a színesek önálló védőszerként fenyő-anyagoknál, a fa rajzolatát szépen, pácoláshoz hasonlóan kiemelik, jól beszívódnak a fa rostjai közé. Védőhatásuk az előzőekben említett védőszerekével azonos hatású. Magas oldószertartalmuk miatt tűzveszélyesek (de a védőkezelt faanyag gyúlékonysága nem fokozódik), az olajokhoz képest nagyobb körültekintést igényel alkalmazásuk. Száradási idejük 2 és 24 óra között változik, attól függően, hogy műanyag- vagy olajbázisú készítményről van szó.

Hazai készítmények a Budalakk által Bayer licencre készülő *Xyladecor* és *Xylamon* készítmények, és a MÁV Fatelítő által kifejlesztett *Tetol lazúrok* két szintelen és tizféle színű változatai. Az azonos gyártmányú készítmények küllőféle színei általában egymás között keverhetők, így egyéni ízlés szerinti színek is kialakíthatók, a szintelen pedig mint színhígító is alkalmazható. Zárt helyen történő felületkezelés esetén néhány napig célszerű szellőztetni.

Külföldön számos lazúrkészítmény van forgalomban, amelyek közül néhány időnként a hazai kereskedelemben is beszerezhető. A legismertebbek a Deso-w-Bayer cég Xylamon és Xyladecor készítményei, a Xylamon fedőfestékek, továbbá a *Wolman Fungol-Lazúr*, a dán *Sadolin*, *Sadotopp* és *Bondex*, valamint az osztrák *Herberts* lazúr.

Ez a rövid áttekintés bizonyítani kívánta azt, hogy ma már hazánkban is számos olyan védőszer kapható, amivel fokozni lehet az erdeinkben használt faszervezetek tartósságát, gazdaságosságát.

Hozzászólás „Az üdülőerdő berendezések fájának anyagvédelme” c. dolgozathoz

Várallyai Csaba faipari mérnök és Gyarmati Béla erdőmérnök dolgozata jelentős témában kíván tájékoztatást, útbaigazítást adni a gyakorlati szakemberek számára. Az erdeink közjóléti szerepe évről-évre jelentősebb lesz, a szociális jellegű feladatok szaporodnak. Mindennek velejárója az ezeket a célokat szolgáló erdei berendezések számának és választékának rohamos szaporodása. Mivel a berendezések anyaga a fa, élettartamának meghosszabbítása célra vezető és gazdaságos módszerekkel fontos feladatunk. Ezért tartom jelentősnek a dolgozatot.